

## הליכה בדרכי אבות

התפרסם במסגרת מדור "דעת תורה" באתר כיפה ([קישור](#)). ניתן לקרוא את כל הטורים שהתפרסמו במדור זה [כאן](#).

לפני כשבועיים בשיחותיו לקראת פרשת תולדות דיבר הג"ר הרשל שכטר על יצחק אבינו ([קישור](#)). יצחק אבינו בקש ללכת בדרכי אברהם אביו. יצחק הולך בדרכי המסורת שקיבל מאביו. וכך התורה מספרת שכשהיה רעב בארץ יצחק רצה ללכת בדרכי אברהם אביו ולרדת למצרים. אך הקב"ה נגלה אליו ואמר לו (כך מופיע ברש"י) שלו אסור לצאת מהארץ מכיוון שהוא עולה תמימה. וכך הסביר הרב שכטר, ישנם הרבה אנשים שחושבים שהם עושים בדיוק כפי שאבא שלהם עשה, ושהם ממשיכים במסורת, אך טח מראות עיניהם שהמציאות השתנתה לחלוטין, ולנוכח שינוי המציאות זה יהיה לא נכון להעתיק את מעשי אבותיהם.

הרב שכטר ניצל את ההזדמנות ודבר על פולמוס בנושא מציצה בפה הנחשב היום לנושא חם בארה"ב. אי אפשר להכחיש שאבותינו עשו מציצה בפה בשעת ברית המילה. הם עשו זאת כי הרפואה בתקופת חז"ל קבעה שזו הדרך הבריאה ביותר לעשות את פעולת המילה. אבותינו הקשיבו לרופאים בימיהם. זו המסורת שעלינו להמשיך – להקשיב לרופאים בימינו ולעשות את ברית המילה כפי שמורה הרפואה המודרנית. אין שום טעם או הגיון להמשיך ולבצע את אותם הפעולות הרוטיניות שבצעו בדורות הקודמים, אם כיום המציאות השתנתה לחלוטין.

עד כאן דבריו של הרב שכטר.

סיימתי השבוע לקרוא את ספרם של הרב אברהם וסרמן ור' איתם הנקין "[להכות שורש – הראי"ה קוק והקרן הקיימת לישראל](#)" (עוד על הספר בעז"ה בפוסט נפרד). למי שלא מכיר, הרב וסרמן הינו זקן ויושב בישיבה ר"מ בישיבת רמת-גן ורב קהילה בגבעתיים, איתם הנקין הינו אברך צעיר וחוקר תורני שמאמרו הרבים מעטרים את מיטב כתבי העת התורניים בשנים האחרונות. בניגוד לרוב הספרים המתפרסמים כיום על הרב קוק, לא מדובר בספר הגות ומחשבה, אלא בספר המתאר את רבנותו של הרב קוק, לפחות במישור יחסיו כרב ראשי עם הקק"ל. גליתי בספר מספר דברים שהדהימו אותי. אני מסתכן לומר שאם רב בימינו היה נוהג כיום כפי שנהג בשעתו הרב קוק, הוא היה נחשב להזוי.

ניתן מספר דוגמאות מתוך הספר:

- הרב קוק פנה להנהלת הקק"ל בדרישה כי יאיימו בפיטורין ולאחר מכן גם יפטרו עובדים המשתתפים במשחקי כדורגל המתקיימים בשבת.
- במכתב לאנשי עין חרוד בו התקיים חילול שבת בפרהסיא הוא כינה את יישובם "עיר הנדחת".
- כלפי אנשי "השומר הצעיר" שסירבו לקבל ממנו מצות לפסח הוא מתבטא כי הם: "[יבסקציא](#)" ו"תרבות נחשים צפעונים".

הרב קוק תמך ועודד את מה שמכונה היום "כפיה דתית" בכל הקשור לשמירת שבת, לפחות בכל הנוגע לרשות הרבים.

כיום, אנו עומדים בתקופת בחירות. נסתכל מסביבנו ונגלה שאין אף נציג דתי המרים את דגל החקיקה הדתית, בדרכו של הרב קוק. לפני שלושים שנה הרב אברהם שרמן פרסם מאמר בתחומין (ח"ה וראו גם מאמר בח"א) הקובע כי ישנה חובה הלכתית על כל חבר כנסת שומר מצוות לפעול למען חקיקה דתית. אינני יודע אם היום הוא היה מפרסם את אותו המאמר, אבל אני חושב שכולנו יכולים לקבוע שכבר מספר קדנציות שאין כמעט אף חבר כנסת דתי או חרדי שרואה בחקיקה הדתית את שאיפת דרכו הפוליטית.

לאור זאת, נדמה לי שיש לשאול, האם זנחנו את דרכו של הרב קוק?

התשובה לשאלה זו לענ"ד היא שקשה לומר כיצד הרב קוק היה מתייחס למציאות שאנחנו נתקלים בה היום. האם הרב קוק, שהיה חי בשנות תשע"ג, היה מסיק מסקנות מהצלחותיו או אי הצלחותיו של הרב קוק שחי לפני קום המדינה ומשנה את דרכו? או שמא גם כיום הוא היה מתנהג ומתבטא בדיוק באותו אופן? אתם יכולים לבחור בעצמכם את התשובה הנראית לכם על שאלה זו. אני אסתפק באמירה שאין זה מספיק לנפנף ב"כך עשה הרב קוק" על מנת לקבוע כיצד יש לנהוג כיום.

ב -יום רביעי, נובמבר 28, 2012

[שלח באימייל!BlogThis!שתף אל פייסבוקשתף ל-Pinterest-](#)

תוויות: [הרב אברהם וסרמן](#), [הרב צבי \(הרשל\) שכטר](#), [הרב קוק](#), [כיפה](#), [ספר](#), [ר' איתם הנקין](#), [רבנות](#)

17תגובות:

### מישקה אמר/ה...

מעניין, שלמרות הדוגמאות שאתה מביא שאם רב היה עושה כמוהן היום היה נחשב להזוי, בכל זאת לפי מה שמפורסם גם החילונים הרדיקלים בזמנו של הרב קוק כיבדו אותו מאד. כלומר שבאמת העומד למבחן אינו הערך המהותי והעקרוני של הנהגה מסויימת מצד עצמה, אלא הדרך שבה היא מתפרשת בקונטקסט המוגדר של הדור והתקופה. במישור הזה באמת כמו שאתה כותב יש לדון אם הרב קוק בעצמו היה כיום נוהג כמו אז. אבל מצד שני גם אי אפשר כנראה להתנגד לגישה מסויימת במישור המהותי והעקרוני, ולטעון להמשכת דרכו של הרב קוק, אם יש ראיות שהרב קוק דווקא תמך בה בשעתו.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 1:16](#)

### ג אמר/ה...

יוסף קלוזנר (פילוסופים והוגי דעות, תש"א, עמ' 158:)  
איני מעלים מן הקוראים: היו ימים שלא היתה דעתי נוחה ממנהגיו של הרב קוק. מצד אחד - רב משכיל וחוקר, שעוסק במה שלמעלה ובמה שלמטה, מדבר תמיד על "קודש" ו"קדושה" מוצא ענין גדול ורב בבניין של האומה והארץ ומתייחס בסבלנות אפילו לעבריינים במובן הדתי אם רק הם בונים את בית ישראל בארצו; ומצד שני, רב מוציא כרוזים בעניין איסור שחיטתם של שוחטים תימנים בשביל האשכנזים, כותב ספר בדבר חבישת ה"תפילה של ראש", אינו מצא סיפוק באדיקותו של ה"מזרחי" ונלחם בזכות הבחירה של הנשים. וראיתי את הרב הגדול, ראש הרבנים של ארץ ישראל, מרכין ראשו בפני הנציבים העליוני...היכן גדולתו ואומץ רוחו של רב גדול זה? ואולם ראיתי אותו נרדף - ואז התייצבה לפני אישיותו בכל שיעור קומתה הגדול. כי רק מי שידע להלך בדרכו המיוחדת אף בשעת רדיפות, לא להכנע בפני תקיפים באותה שעה ולא לבקש שלום מרשעים שהשעה משחקת להם - זה ורק זה, גדול הוא באמת, והרב קוק היה נרדף מיום שבא לארץ ישראל ועד יומו האחרון.  
(בתוך ספרו של בנימין איש שלום, הרב קוק בין רציונליזם למיסטיקה, עמ' 12)

[29 בנובמבר 2012 בשעה 7:11](#)

### אלחנן אמר/ה...

עם כל הכבוד לדרכו של הרב קוק (ויש ערך היסטורי לדיון מעין זה לשם הבנת דרכו), מה מחייב דבקות עיוורת בה?  
ייתכן שהמעשים הללו היו שגויים כבר בשעתם. הרב קוק הרי זכור ונערץ בגלל פנים אחרים של גישתו, שעומדים לפחות בניגוד מסויים לאלו שנמנו כאן.

"כיצד הרב קוק היה מתייחס למציאות שאנחנו נתקלים בה היום?" לענ"ד השאלה הזו אינה רק קשה לפתרון, אלא בכלל לא רלוונטית. לו היינו מכירים את יחסו למציאות היום, הערכתנו אותו היתה משתנה בהכרח. אגף מסוים בציבור הדתי היה מוסיף הערצה על הערצתו, ואגף אחר היה מתנגד לו. איזה אגף היה תומך בו ואיזה מתנגד, את זה אי אפשר לדעת.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 8:49](#)

### מישקה אמר/ה...

אלחנן, חלקים נכבדים מכל חברה אנושית מסתכלים לאחוריהם ומשתדלים להמשיך בדרך שסלל אדם גדול לפניהם, בין אם זה מרטין לותר קינג או יצחק רבין או לודוויג ויטגנשטיין... גם בלי לדגול ב"דבקות עיוורת", היות שלגבי דברים רבים אין בידינו הכרע (ודאי לא באופן של ויכוח בין דעות שונות אבל פעמים רבות גם לא בין האדם לבין עצמו) הרי שהבחירה בדרך אותה סלל אדם גדול מאיתנו היא מעשה הגיוני מאד.

לגבי השאלה אם המעשים היו "שגויים כבר בשעתם", זוהי לעומת זאת שאלה שאינני מבין. אפשר לחלוק, אפשר להתנגד, אבל מה שייך לומר שהם "שגויים"? עבור מי שמצדד בגישה זו, מה בדיוק "שגוי" בכך?

[29 בנובמבר 2012 בשעה 9:13](#)

### אלחנן אמר/ה...

מישקה, לא צריך לתרץ כל דבר על ידי שינוי הזמנים והתנאים. גם מי שרואה עצמו כתלמיד או ממשיך דרכו של הרב קוק יכול לומר שבענין מסוים הוא לא הכריע נכון. ואף הרב קוק עצמו, בלי לשנות באופן יסודי את גישתו, סביר שראה בדיעבד החלטה זו או אחרת שלו כשגויה.

(למען הסר ספק, באופן אישי אני לא במגרש הזה. איני רואה עצמי כממשיך דרכו של הרב קוק ולא בוחן את מעשי לאור הגותו)

[29 בנובמבר 2012 בשעה 14:20](#)

### אליהו אמר/ה...

אל תשכח שבזמנו של הרב קוק גם מאיר דיזנגוף, וייתכן שאף ח"נ ביאליק, תמכו בסוגים מסויימים של כפייה דתית. הזמנים השתנו מאוד מאז. באותה תקופה היה קונצנזוס רחב היקף, גם בציבור החילוני, שהפרהסיה הציבורית צריכה להשאר דתית. כיום, קונצנזוס זה נעלם לחלוטין (ואכמ"ל מדוע), וחקיקה דתית נתפסת ע"י רוב הציבור ככפייה, ולכן היא אינה יעילה.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 17:07](#)

[RavTzair](#) **אמר/ה...**

אלחנן,  
גם אני אני רואה את עצמי כממשיך דרכו של הרב קוק. עם זאת, תסכים שלאור הדברים האלה זה קצת מצחיק שצהר, לדוגמא, מפרסמים שהם רוצים לחדש את מורשת הרב קוק ברבנות הראשית.

מישקה,  
על הנקודה הזאת עוד בהמשך, אבל יש דברים שהתגלו כטעות וכלא מוצלחים במבחן התוצאה. הן בגלל שהתרחשו דברים לא צפויים, הן בגלל שהמאמץ הגדול לא הצדיק את התוצאה, והן בגלל שסתם היה חישוב לא מוצלח שא' יוביל לב' כשבעצם הוא הוביל לג'.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 17:45](#)

**מישקה אמר/ה...**

כלומר אתה מתכוון - טעות טקטית. זה ודאי, וכי יש בן אנוש שמחוסן מטעויות כאלה, אולי אפילו גדולות וכבדות? אבל כבר אמרתי שלדעתי לעומת זאת אם דנים במישור העקרוני/מהותי, מה היו יחסו/השקפתו/דרכו/עמדתו של הרב קוק ביחס לנושא מסויים וכולי, זה דבר שעומד בפני עצמו ולדעתי גם לא שייך לדבר עליו במושגים של "טעות".  
אגב לגבי "אם בגלל שהמאמץ הגדול לא הצדיק את התוצאה", זה נדמה כמו שאלה כללית אם יש טעם להיאבק מאבק שקרוב לוודאי חסר סיכוי. בכל אופן מעניין לשמוע.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 20:38](#)

**רועי אמר/ה...**

יש לי שאלה על הרב שכטר, דווקא.  
מה ההבדל, לדעתו, בין חיוב מציצה בפה לבין החזקות שהנהיגו חז"ל? מדוע מציצה בפה ניתנת לביטול כי היא על פי תנאי הרפואה של אותם ימים, ואילו חזקת "טב למיטב טן דו" היא קללה מטפיזית המוטבעת בשורש האישיות הנשית?  
בשנים האחרונות, המאמר של הרב סולובייצ'יק הוא מהמצוטטים ביותר ע"י האגף היותר שמרני של תלמידי מרכז, ולדעתי, לא בכדי.  
בעוד שאצל הרב קוק ניתן למצוא לא מעט מקומות בהם הוא מדבר על שינויים הלכתיים בהתאם לזמן (גם אם למעשה לא פסק כך), הרב סולובייצ'יק מדבר על הלכה שאינה תלויה בזמן.  
נראה לי שאתה מחיל קריטריונים סולובייצ'יקיים על הרב קוק. ברור לי שהרב היה מתיר בחירת נשים כיום (וכפי שנכתב בבשבע, אני לא לבד...).

גם לגבי השאלה "האם זנחנו את דרכו של הרב קוק" זה קצת שאלה של תיכונים/טיים. בהיבט של כפיה דתית, ברור לי שלא. הרב עשה את מה שחשב לנכון בזמנו. היום, נלענ"ד שהיה נוהג אחרת. (וכבר קדמוני בתגובות הקודמות)

[29 בנובמבר 2012 בשעה 21:34](#)

### מישקה אמר/ה...

יורשה לי להוסיף - באופן כללי צריך להיזהר מהטענה של "לשמור על העיקרון שמאחורי הפעולות ולא על הפעולות עצמן."

אם נשליך עיקרון כזה על הרב קוק דנן, למשל, אפשר לכאורה לטעון "אולי ההסבר שהרב קוק נתן לתופעת החילון בדורו כבר לא רלוונטי וגם התקווה שלו שכולם יחזרו בתשובה לא התממשה, אבל העיקרון הוא שהרב קוק פיתח הסבר כדי להכיל ולקבל את פורקי העול של דורו - אם כן גם אנחנו צריכים לנטוש את ההסבר שלו ולאחוז בעיקרון ולפתח בעצמנו הסבר אחר שיכיל את הבעיות של דורנו."

אלא שמה יוצא מטענה כזו? שבעצם התוכן של ההסבר, כל הסבר, לעולם אינו משנה, לעולם אין בו ממש מצד עצמו, אלא זה בסך הכל כלי המשועבד למטרה של (במקרה הנ"ל) "מציאת אפשרות להכיל את הבעיה" שמעתה מקדשת את כל האמצעים. מה שנקרא הפיכת יוצרות - שהרי ברור שההסבר של הרב קוק, או הסברים אחרים לגמרי בעניינים אחרים לגמרי, אינם מועילים רק "לצורך העניין" בלי שהוגיהם סבורים שהם נכוחים ואמיתיים.

כל זה מזכיר גם באסוסיאציה את הטענה החביבה על חוקרי היהדות בדורנו, שבעצם חז"ל הם הרפורמים של פעם והצדוקים היו האורתודוקסים של פעם... זה מה שקורה כשמרוקנים את התוכן ורואים את המסגרת כחזות הכל.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 21:48](#)

### RavTzair אמר/ה...

רועי,

לא קרב זה אל זה. החזקות הן עמדה מוסרית, לטענת הרב ס., מציצה זו פעולה רפואית שכשם שאיננו סומכים על שום עניין רפואי שחז"ל קבעו אין סיבה לסמוך עליהם כאן.

הרב שכטר מתייחס לנושא השינויים גם כאן (מהשבוע האחרון), בערך בדקה 40:

[http://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/784596/Rabbi\\_Hershel\\_Schachter/The\\_Mitzvah\\_of\\_Tcheiles\\_Today](http://www.yutorah.org/lectures/lecture.cfm/784596/Rabbi_Hershel_Schachter/The_Mitzvah_of_Tcheiles_Today)

אגב, בדקה 50 הוא מזכיר מאמר של חברי ר' אוריאל פרנק.

מישקה,

באותו מידה צריך להיזהר מלהעתיק את גוף המעשים של הדורות הקודמים גם כשהנשמה כבר מתה מזמן...

[29 בנובמבר 2012 בשעה 22:36](#)

### אלחנן אמר/ה...

בני,

עצם הרעיון של הרבנות הראשית כמוסד ממלכתי, וכן פסיקות בנושאים ספציפיים כגון היתר המכירה,

ודאי מהווים מורשת של הרב קוק. מורשת זו המשיכה להתפתח ע"י הבאים אחריו כל עוד היו מזוהים עם הציונות הדתית. מהבחינה הזו (להבדיל מאחרות) הפרסומת של צהר נראית לי בסדר גמור.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 23:39](#)

**רועי אמר/ה...**

למה לא קרב זה אל זה ?  
למה על עניינים רפואיים אנחנו לא סומכים ועל עניינים סוציולוגיים כן? כי הרמב"ם היה רופא והיה לו מספיק כח לבטל את הרפואות של חז"ל ?  
(זה טיעון לגיטימי, אגב, אבל צריך לשים לב לבעייתיות שבו והדוגמא הידועה של יציאת אשה מביתה פעם בשלושים יום תוכיח.)  
ממה שהבנתי מהרב שכטר, הדין לא משתנה, אלא יסוד הדין מוחל באופן שונה על מציאויות משתנות.

[29 בנובמבר 2012 בשעה 23:56](#)

**ג אמר/ה...**

מה פירוש חזקות זה ענין מוסרי, מנין לך? למה לא לומר שזו עמדה תצפיתית או פיקציה משפטית תכליתית המאפיינת מצב המתקיים בחלק מהחברה במצב נתון? וכי חז"ל הם נביאים שקיבלו מסיני קביעה על אופי האדם/אישה הבלתי משתנה, וכי מאמירה הקשורה להלכה מסוימת ניתן לגזור עמדה כללית על האישה? טענתו של הגרי"ד היא חידוש שלו שלא הביא לה ראייה ובוודאי שאינה מוכחת/הכרחית בגמ' עליה נשען

[1 בדצמבר 2012 בשעה 18:45](#)

**[RavTzair](#) אמר/ה...**

ג,  
על מה אתה מתרעם? כך כותב הרב סולובייצ'יק:  
"החזקות עליהן דברו חז"ל אינן נשענות על תבניות התנהגות פסיכולוגיות חולפות, משתנות, אלא על עקרונות אונטולוגיים קבועים, מושרשים בעצם מעמקי האישיות האנושית המטפיזית, שאינה ניתנת להשתנות כשמים מעל"  
אפשר לומר שדבריו אינם מבוססים, שאינם נכונים וכד', אבל זה מה שהוא כתב/אמר. על זה שאל רועי ועל זה עניתי לו.

[1 בדצמבר 2012 בשעה 19:09](#)

**רועי אמר/ה...**

ג כיוון לשאלה הבסיסית שלי. אני לא יודע מה הרב סולובייצ'יק היה אומר על מציצה ולכן שאלתי היא על הרב שכטר.

יש פה חלוקה שנראית מלאכותית.מדוע, לדוגמא, הרפואה של חז"ל איננה רלבנטית עוד, ואילו אבחנה שבעיני המתבונן נראית חברתית הופכת לתורה מסיני.

[1 בדצמבר 2012 בשעה 19:23](#)

[RavTzair](#) אמר/ה...

רועי,

הרב שכטר מתייחס מעט לשאלה שלך בקישור שהבאתי לעיל. אבל נדמה לי שלא תמצא שם מזור לשאלתך, פשוט כי שאלת הגבול (שזו בעצם השאלה שלך) היא שאלה ללא מענה. וזו אולי השאלה שאני הכי מתלבט בה ונאבק אתה כאן בבלוג - שאלת השפעת המודרנה על ההלכה.